



VILKA FRÅGOR OM TEXTER VILL KLARSPRÅKSARBETARE HA SVAR PÅ?

ANDREAS NORD

EXAMINERAD SPRÅKKONSULT
DOCENT I NORDISKA SPRÅK
LÄRARE PÅ SPRÅKKONSULTPROGRAMMET VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR SVENSKA SPRÅKET, GÖTEBORGS UNIVERSITET &
SPRÅKRÅDET, INSTITUTET FÖR SPRÅK OCH FOLKMINNEN

PRESENTATION INOM WORKSHOPPEN "INFRASTRUKTUR FÖR ATT STUDERA BEGRIPLIGHET I TEXT" / LINKÖPING 30 NOVEMBER 2016



Vad är klarspråk?

- Det är ett *krav* som ställs på språket i offentlig förvaltning ...:
 - "Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt" (Språklagen 2009:600 § 11)
- ... men det inte ett särskilt format eller ett särskilt språk:
 - "Klarspråk är inte något specialspråk, och klarspråkstexter brukar inte uppfattas som något annat än väl skrivna texter." (Parès i Rehnberg 2012)



Vad är klarspråk?

- Historiskt sett: kampanj för att motverka kanslispråk med dess traditionella problem
- Typexempel (insamlat 2013) – regler om att hyra lokal i ett kulturhus:

Lokalen får inte nyttjas utöver beställd tid eller till annat än vad som överenskommits eller överlåtas på annan utan fastighetsintendentens medgivande. Lokalupplåtelse kan återkallas om bokningen skett under falska förespeglningar.

Om den som bokat lokal vill erbjuda deltagare förtäring/försäljning av förtäring av annat företag än kulturhusets café, ska samråd med Fastighetsintendenten ske.



Vilka frågor om texter vill klarspråksarbetare ha svar på?

- Tillfällen då man vill veta något:
 - Inför en klarspråksinsats – för att identifiera problem och planera
 - Efter en klarspråksinsats – för att se eventuella effekter och identifiera kvarstående problem
- Vilka frågor om texter ...?
 - Prioritet 1: Vad läsarna tycker
 - Prioritet 2: Vad som utmärker texterna – främst i relation till de råd och riktlinjer som traderas
- Hur tar man reda på detta?
 - Kvalitativ granskning
 - Verktyg som lix-mätare på nätet
 - Verktyg av typen Klarspråkstestet (frågeschema för kvalitativ analys)
 - Här finns potential att hitta fler och bättre verktyg!

Exempel ur Klarspråkstestet

Ur frågedelen:

Orden och fraserna

**28. Använder du aktiva verb så långt det är möjligt?
Exempelvis vi föreslår i stället för det passiva det föreslås.**

Ja Tveksamt Nej

Ur kommentarsdelen:

**Använd aktiva verb
(Fråga 28)**

Sträva efter att använda aktiva verb i så stor utsträckning som möjligt. Aktiva verb skapar liv åt texten. När man använder aktiva verb brukar det också tydligt framgå vem som gör vad. Jämför följande meningar!

Skriv så här:

(Här framgår det tydligt vem som har gjort vad. Texten blir också mindre opersonlig)

Skattemyndigheten har kontrollerat ...
Arbetsgivaren har gjort avdrag ...

Skriv inte så här:

(Vem har kontrollerat? Och vem har gjort skatteavdrag?)

Kontroll har skett av gjorda skatteavdrag på erhållen lön från x-förvaltningen. Skatteavdrag har gjorts enligt tabell, trots en jämkning på 600 kronor. (...)

(Exemplet ovan är hämtat ur "Att skriva bättre i jobbet" av Ehrenberg-Sundin m.fl.)

Se upp!

Ibland är det bra att använda passiva verbformer, till exempel om den som agerar är helt oväsentlig eller om något sker automatiskt. (Se även fråga 5 om Befolkat språk.)



Textanalyser – för utvärderingar av insatser

- Klarspråksarbetet 2014 i siffror enligt enkätundersökning*:
 - 60 procent av alla myndigheter, kommuner och landsting har arbetat med klarspråk under de senaste två åren och 66 procent planerar att göra det inom de kommande två åren
 - De vanligaste insatserna är att arbeta om mallar och utbilda skribenter
 - Men endast 14 % hade utvärderat sitt arbete.
- Textutvärderingar som kommersiell tjänst har börjat erbjudas

*) Språkrådet. (2015). *Klarspråksarbetet i offentlig sektor: En enkätundersökning år 2014 om klarspråksarbete på myndigheter, kommuner och landsting*. Rapport 2015-08-17. Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.



Vilka aspekter av texter ska behandlas?

- Blandad kompot av mer lättanalyserade och mer svåranalyserade språkdrag
- Från övergripande frågor om texthelheter till mycket små detaljer:
 - Texthelheten
 - Strukturen i texten
 - Textbinding
 - Meningsbyggnad
 - Frasuppbyggnad
 - Ideationell lexikogrammatik
 - Interpersonell lexikogrammatik
 - Ordval
 - Ordklasser
 - Övrigt



Vilka aspekter av texter ska behandlas?*

- **Texthelheten**
 - dispositionstyp: kronologisk eller emfatisk (emfatisk = beslut/beslutsförslag först)
 - emfatisk är bättre, eftersom det hjälper läsaren att snabbt förstå det viktigaste i texten
 - användning av metatext, sammanfattningar, innehållsförteckningar, register etc.
 - sådana grepp bör användas för längre texter eftersom de hjälper läsaren att hitta
 - typ av ärenderubrik
 - ärenderubriker som utgör sammanfattningar av ärendet är bättre eftersom de hjälper läsaren att snabbt förstå det viktigaste i texten
- **Strukturen i texten**
 - antalet rubriker inne i texten
 - rimligt många, tydliga och rättvisande rubriker hjälper läsaren att hitta i texten
 - typen av rubriker inne i texten
 - (lite oklart vilken typ av rubriker som är att betrakta som bäst – det beror nog på textsort!)
 - kärnmeningar
 - kärnmeningar, dvs. meningar som sammanfattar ett styckes budskap, bör finnas först eller sist i ett stycke för att göra det enkelt för läsaren att greppa huvudbudskapet

*) Uppställningen är baserad på vad som brukar *traderas* i riktlinjedokument. Dessa är ofta ganska språkligt oprecisa, så det går inte alltid att avgöra exakt hur rådet ska förstås. Validiteten i en del råd är tveksam – forskningsstöd redovisas inte och är ofta oklart.



Vilka aspekter ...? (forts.)

• Textbindning

- referensbindning, referenskedjor/ledfamiljer
 - syftningar bör vara tydliga för att underlätta för läsaren
 - nya referenser bör introduceras tydligt
- kausalitet och konnektivbindning
 - relationer mellan olika led (sätser, fraser, stycken) bör vara tydlig



Vilka aspekter ...? (forts.)

• Meningsbyggnad

- meningslängd
 - (lite oklar norm – antingen att meningslängden ska vara varie-rad eller att korta meningar är bäst)
- bisatsfrekvens
 - (bisatser *kan* vara problematiska)
- bisatsdjup
 - (bisatser *kan* vara problematiska)
- bisatsers placering i meningen (inskott eller högerförgrening?)
 - inskott stannar upp läsningen, medan bisatser som innebär högerförgrening inte belastar minnet på samma sätt
- fundamentlängd
 - (vänstertyngd är problematiskt [problematiskt råd])

• Frasuppbyggnad

- nominalfraser
 - långa nominalfraser kan göra texten tungläst



Vilka aspekter ...? (forts.)

• Ideationell lexikogrammatik

- aktiv eller passiv form
 - passiva verb är ett problem, särskilt om det blir oklart vem som gör vad, men kanske också för att det gör texten opersonlig
- nominaliseringar
 - nominaliseringar kan göra det oklart vem som gör vad och kan göra texten tung att läsa
- verbtyp: dynamiska/statiska eller annan typologi (materiella/mentala/verbala/relationella)
 - vissa verb gör texten mer "statisk", andra mer "levande"

• Interpersonell lexikogrammatik

- text-du/text-ni
 - text med *du* eller *ni* blir mer personlig
- text-jag/text-vi
 - text med *jag* eller *vi* blir mer personlig



Vilka aspekter ...? (forts.)

• Ordval

- ordlängd
 - (långa ord *kan* indikera mer svårläst text)
- svartlistade ord
 - ord på *Svarta listan* är olämpliga
- typiskt myndighetsspråkliga ord, inklu-sive utbyggda prepo-sitioner (*med hänsyn till*)
 - "svåra" ord kan göra text svårläst
- fackspråkliga ord, fackjargong, fackförkortningar
 - "svåra" ord kan göra text svårläst
- ord på högre taxonomisk nivå än i vardagsspråket (*grönyta* i stället för *park* etc.)
 - ovana ord kan göra text svårläst
- förkortningar och förkortningstecken (%)
- ordvariation



Vilka aspekter ...? (forts.)

- **Ordklasser**
 - andel substantiv, verb, etc.
 - nominalkvot
- **Övrigt**
 - förekomst av mänskliga referenter
 - typ av modalisering
 - typ av språkhandling



Utblick?

- Finns det möjlighet att bygga mer avancerade men fortfarande lättanvända alternativ till lix-räknare? (Jämför Swegram för elevtexter och de möjligheter som Korp erbjuder)
 - För att möjliggöra analys av större textmängder
 - För att möjliggöra analys med större systematik
- Finns det redan verktyg som kan anpassas?
- Möjlighet att utveckla klarspråksarbetet genom att uppdatera råden?
 - Utifrån modern begriplighetsforskning
 - Utifrån analyser av vad som kännetecknar "bra" och "dåliga" myndighetstexter



Institutet för
språk och
folkminnen

Upphävande av beslut med anledning av regiongemensam översyn av policy och riktlinjer för föreningsbidrag

Förslag till beslut

1. Kommittén för rättighetsfrågor upphäver sitt beslut från 2014-04 -24 (RHK 7- 2014) om att uppdra åt kansliet att se över riktlinjerna för samtliga organisationsbidrag inför bidragsgivning 2015.

Sammanfattning av ärendet

Regionstyrelsen gav i september 2015 regiondirektören i uppdrag att initiera en regiongemensam översyn av policy och riktlinjer för föreningsbidrag. Uppdraget syftar till att Västra Götalandsregionens bidrag till det regionala och delregionala föreningslivets utveckling sker på ett samordnat och mer enhetligt sätt och i former som underlättar för föreningarna. Uppdraget är att föreslå en gemensam princip och beräkningsgrund för föreningarnas



Institutet för
språk och
folkminnen

grundfinansiering oavsett vilket verksamhetsområde som föreningen agerar inom. Ingår gör också administrativa rutiner för effektiv uppföljning av lämnade bidrag.

I planeringen av uppdraget avgränsas i en första etapp översynen till att omfatta de bidrag som lämnas av kulturnämnden, folkhälsokommittén och kommittén för rättighetsfrågor. Dessa är de tre dominerande bidragslämnarna inom Västra Götalandsregionen när det gäller grundfinansiering/ föreningsbidrag. Ambitionen är att vara färdig i februari 2016.

Det utvecklingsarbete som avdelning rättighet gjort hittills gällande nya riktlinjer för organisationsbidrag ska föras in i arbetet med regiongemensam översyn.

Koncernkontoret avdelning rättighet
NN Avdelningschef





GÖTEBORGS UNIVERSITET

ANDREAS NORD

andreas.nord@svenska.gu.se